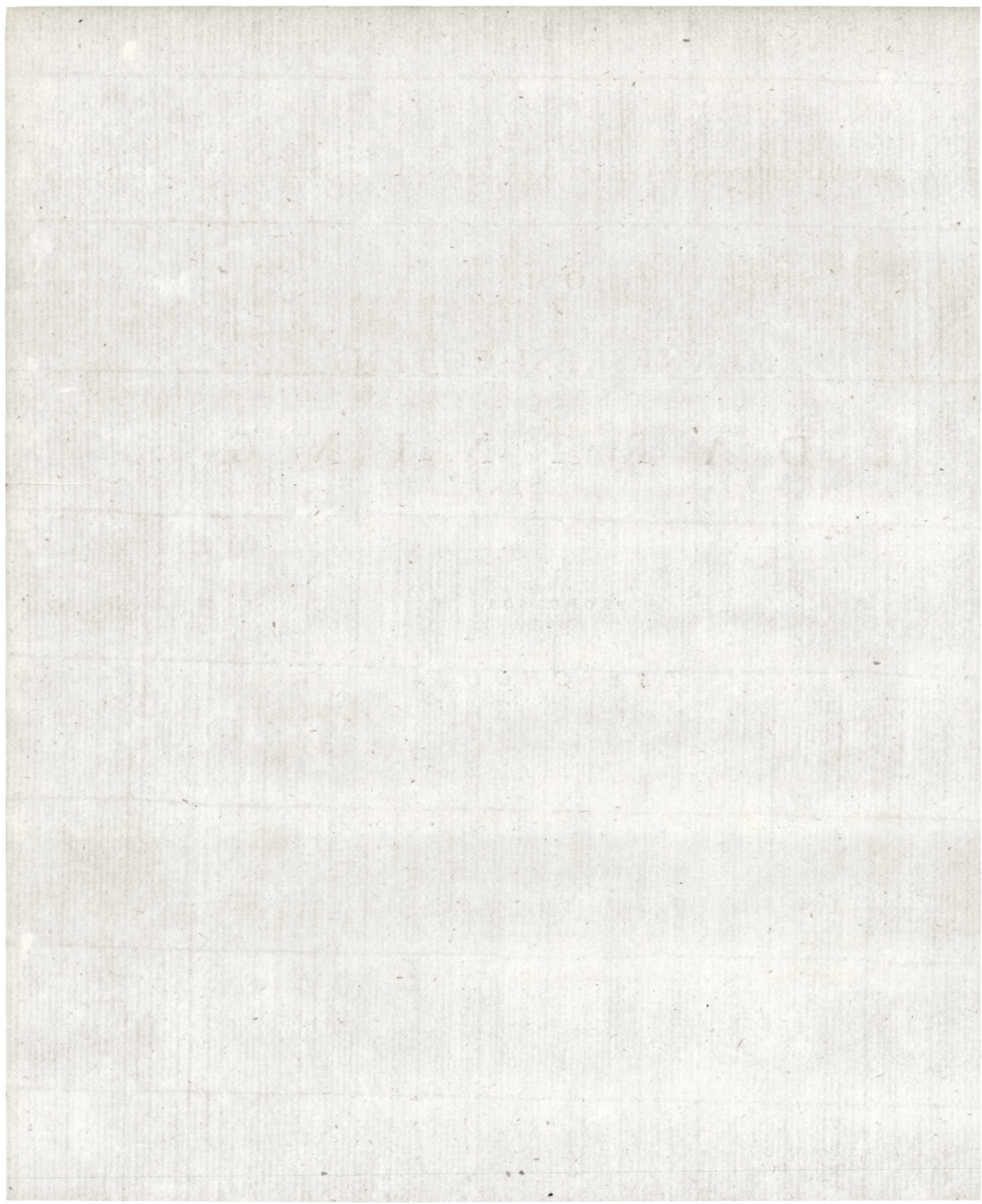

OM
MENNESKESLÆGTENS
UDARTNING.

AF

PROFESSOR

TRESCHOUW.

Om vor Art bestandig gaar frem til det bedre, om den tvertimod efterhaanden bliver slettere, eller endelig, som Himmellegemerne, dreier sig omkring i en evig Sirkel uden betydelige Forandringer, der jo siden blive rettede ved modsatte, er saa vigtigt et Spørgsmaal, at det fortjener en alvorlig Undersøgelse. Er det sidste rigtigt, hvortil nytte da Patriotens og Kosmopolitens Bestræbelser? er det andet, saa maae de, som Lægens, indskrænke sig til at forsinke, men kan ei afvende Ödelæggelsens Stund. Kun den første Forestilling er baade tröstelig og opmuntrende. Derfor blomstrer Fædrenelandskierlighed i alle tilvoxende Stater, en glad Udsigt i ferne Tider gör de største Opofrelser lette: Heltenes Grave prydes med friske Blomstre, Sindbilleder paa en værdig Efterslægt, der af deres Aske snart igien skal fremspire. Pligt og Ære, skiöndt stedse sieldnere, ere derimod det eneste, der endnu kan opholde den synkende Stat; men dens store Mænd döe uden Arvinger, de sidste Stötter falde, den forældede Bygning ligger i Ruiner. Dog kan man heller ikke nægte, at

den Mening om en idealsk Fuldkommenhed, hvortil Mennesket endog i den nærværende Verden skal opstige, ved Misforstaaelse har avlet mange overspendte Forventninger, skadelige Vildfarelser ja fordærvelige Planer til Statsomveltninger og Menneskeslagens indbildte Fuldkommengjørelse. Disse kan ikke bedre forebygges end ved en rigtig Theorie om denne Sag, der nøie bestemmer saavel Maalet som Midlerne og Maaden paa hvilken det kan opnaaes. Hvad de Gamle have haabet om et gyldent Aarhundredes Tilbagekomst, om et tusindaarigt Rige, nogle Nyere, blandt andre *Franklin* selv, men fornemmelig *Condorcet* *), om almindelig Oplysning, Frihed, Lighed og Lyksalighed, vil man heraf bedre være istand til at bedømme. Men især have Meningerne om denne Sag en meget vigtig Indflydelse paa Lovgivningen, Opdragelsen, ja paa Statsklogskaben selv, saavidt denne ei har besynderlige eller Øjeblikkets Fordele, men almindelig Lyksalighed til Formaal.

At Mennesket frem for alle andre Dyr besidder en Evne til efterhaanden at blive fuldkomnere er en Sætning, jeg som af andre tilstrækkelig beviist vel uden Beviis her kan forudsætte. Ved Perfectibilitet forstaaer jeg altsaa ikke den, hvorved Barnet omsider kommer til moden Alder. Denne har Mennesket tilfælles med alle andre Dyr, ja ethvert organisk Legeme. Grunden dertil er blot fysisk, ikke moralsk. Den Fremskriden til Fuldkommenhed, hvorom her handles, er *a*, at forstaae om den, hvorved det for enhver er mueligt at overgaae baade sig selv og andre, den, der med den modne Alder ei aldeles ophører, men i det mindste i en vis Henseende vedvarer indtil Livets Ende. *b*, om Nationers, ja hele Men-

*) S. hans Esqvisses.

neskeslægtens Fremgang fra en raac til den meest dyrkede Tilstand, eller, om man sætter dens Begyndelse og Ende lige, da en lykkelig Stræben til at reise sig af sit Fald, for stedse at komme sin Oprindelse nærmere. Men om denne Fremgang rykker fort i det uendelige, eller har sine Grændser, hvorfra Mennesket igien efterhaanden gaaer tilbage indtil det paa nye begynder at giennemløbe samme Bane, hvilke Aarsager der til denne Sirkelgang kan være; om det i den Henseende med Siel og Legeme forholder sig paa samme Maade, eller om den enes Stigen er den andens Falden: disse Spørgsmaale ere de, jeg her har foresat mig at undersøge eller rettere sagt ved nogle Betragtninger at oplyse, der kan bringe os et tilfredsstillende Svar noget nærmere. En fuldkommen Opløsning udkræver saa mange Ting, der af den dybeste Kundskab om Historien og Naturen maae være givne, at den først kan være Frugten af manges forenede Bestræbelser. At have leveret et nyt Bidrag dertil er næsten større Fortieneste end jeg tør tillægge mig: jeg nøies med den meget ringere at have viist hvor mange indvortes og udvortes Hielpemidler den forudsætter. De Tanker, jeg her skal foredrage, ere, hver for sig betragtede, ei heller nye. Maaden, paa hvilken jeg har stillet dem sammen, de Forhold imellem dem, som man derved bliver vaer, kunde alligevel give dem en nye Interesse, og saaledes giøre dem den Plads værdige, de er bestemte til at indtage, dersom Udførelsen nogenledes svarer til mit Haab og Önske.

Hvad det første angaaer, om Menneskets muelige Fuldkommenhed har sine Grændser, som det ei kan overskride, saa synes Spørgsmaalet, naar man raadfører sig med Erfarenhed, ei

ligefrem at kunne besvares enten med Ja eller nej. Handles der om enlige Mennesker, og seer man, som man her maae giøre, kun paa det nærværende Liv; saa har det altid en vis Høide, hvorefter Sindskræfterne tilligemed Organismen aftager, og igien falder sammen med den övrige Natur, fra hvilken den, ligesom Vandbobblen paa Havets Overflade, kun hævede sig for inden et Öieblik igien at forsvinde. Nationerne synes ogsaa ligesom enlige Mennesker at have deres Alderdom. De, der engang have glimret, ere enten ei mere til eller siunkne. Gielder det samme maaskee om det hele menneskelige Kiön? Ligger i vor uligeartede Natur en Sæd til Undergang, som först da udvikkler sig, naar Liv eller Virksomhed er kommen til den höieste Spidse? Saalænge Kultur ei er almindelig, men indskrænket til visse Landskaber eller afsondrede Verdens Parter, lader det sig begribe, hvorfor Artens Aftagelse ikke kan fornemmes. Nye Folkeslags træde bestandig i de Ældres og Vanslægtedes Sted: en nye Sæd udsprede paa den gamle frugtbare Grund, og forplanter ei Fordærvelsen. Det Heles Mandoms Alder er endnu ikke kommen: det maae derfor stedse synes at stige. Men opnaaes det nogensinde, som altid har været Maalet for Kosmopolitens Önsker: almindelig Kultur formedelst den nöieste Forbindelse mellem alle Folk, saa maatte, skiönt Kunster og Videnskaber derved uden Tvivl vilde vinde ligesaa meget i Fuldkommenhed som Udbredelse, dog rimelgiviis Arten omsider prøve enlige Menneskers og Folkeslægters Skiebne, hvis ellers Aarsagerne til disses Udartninger ei ere blot tilfældige, men ligesaa naturlige som hines, hvilket nu er at undersøge.

Den Regel, at Sinds og Legems Kræfter voxe og aftrage med hverandre, er neppe almindelig eller uden Undtagelse rigtig.

Der gives intet cultiveret Folk, som i Legems Sundhed, Styrke, Størrelse eller Livets Længde jo findes at staae langt tilbage for deres raare Forfædre. Den i ældre og nyere Tider overalt antagne Mening, at Mennesket i det physiske stedse forværres, er efter al Formodning ei saa ugrundet som de fleste, der vil holdes for oplyste Mænd, i vore Dage synes tilbøielige til at troe; endskiøndt jeg gjerne tilstaaer, at mange Klagemaal derover, især af Oldingen, reise sig deraf at de samme Ting mindre røre de slövere Sandser, den svækkede Sansibilitet, og derfor synes ringere. Men Erfarenhed og Historien stemme i denne Sag gandske overeens. *Homerus* lader ei alene Nestor giøre den Bemærkning, at saadanne Mænd var der ikke mere som han i sin Ungdom havde kiendt, (a) men under *Minervas* Person gientager han den samme: *Faae Børn ligne deres Fædre, de fleste værre, faae er bedre* (b). *Horatius* var lidet oplagt til sørgelige Betragtninger, ikke desmindre var han af samme Mening: *ætas parentum pejor avis*, (c) o. s. v: *Virgilius* bemærker om en Steen, som *Turnus* löftede og udkastede: *vix illud lecti bis sex cervice subirent qualia nunc hominum producit corpora tellus* (d). Hos *Juvenalis* læser man: *nam genus hoc vivo jam decrescabat Homero, terra malos homines jam educat atque pusillos* (e). Ja, ei allene Digterne, men

a) *Iliad.* 1.

b) *Odyse* 2. 276. *πauροι γαρ τοι παιδες ὁμοιοι πατρι πελονται, οἴπλεονες κικλιουσ, παυροι δε τε πατροσ ἀρειουσ.*

c) *Horat.* *Od.* 1.

d) *Virgili Æneid.* 1. 12.

e) *Juvenal Sat.* 15.

Naturforskerne, som *Plinius* den ældre, ansaae det ligeledes for en afgjort Sag: *in plenum autem cuncto mortalium generi minorem indies staturam fieri observatur* (f). Dog almindelige Vidnesbyrd give intet fuldkomment Beviis: jeg vil derfor af det Slags ei anføre flere. — Det er bekiendt, at Sygdomme og en tidlig Död, ere sieldne blandt vilde og barbariske Folk, naar ei klimatiske Feil eller almindelige Udsvævelser forvolde dem. Derfor ansee de dem heller ikke som naturlige, men tilskrive dem gierne Troldom eller en anden overnaturlig Aarsag, hvoraf allene saa megen Overtro kan reise sig. Thi kun det udsædvanlige nærer samme, hvad der almindelig indtræffer pleier man af saadanne Aarsager ei at udlede. Naar de Gamle, som *Homerus* eller andre Digtere, tale om Menneskets Fordærvelse, er det altid om Mod og legemlig Styrke at forstaae. Disse Fortrin ere vel for en stor Deel Övelser og Levemaaden at tilskrive: alligevel er det troeligt, at meget ogsaa beroede paa Legemets naturlige Bygning. Begge Aarsager virke tillige, og have Indflydelse paa hinanden. Om de ældste Mennesker end ikke efter Nogles Mening have været Kiemper, saa tör man dog neppe nægte, at jo vore Forfædre mærkelig have overgaaet os i Störrelse. Mange Beretninger saavel om det gamle Nordens Indbyggere som andre Landes ere i den Henseende vist nok overdrevne. De foregivne Kiempebeen, man paa saa mange Steder har opgravet, kan, som de nyeste Anatomer paastaae, gierne have tilhört Heste og andre Dyr, der maatte følge deres Herres Skygger, for i en nye Verden at giöre den samme Tieneste som i denne. Jeg vil lige-
saa lidet beraabe mig enten paa vore Begravelses Höie, og med

f) *Plinii hist. natur. l. 7. c. 26.*

Saxo (g) af de store Stene, som der findes opreiste, uddrage nogen Slutning om de da levende Menneskers overordentlige Styrke, eller af *Pococks* og *Maillets* Beretninger om de thebanske Kongers Grave og sammes Længde bevise denne Menings Rigtighed. Hvad *Plutarch* fortæller om Theseus's Levninger, andre om Örestes's Legeme, der ligeledes langt overgik det i senere Tider sædvanlige Maal, er de Lærde bekiendt, men skal af mig ei heller anføres som Bevis. *Calmet* (h) og *Monboddo* (i) have samlet en Deel af saadanne Vidnesbyrd. Fast alle Skribenter ere dog dæri enige, at de Nationers barbariske Forfædre, hvis Efterkommere ere os nu bedst bekiendte, have været meget større og stærkere. Ærbødighed for Heltealderen, og den almindelige Mening om Halvguder eller Heroër synes allene derpaa at være grunder. *Homerus*, hvis Nöiagtighed endog som *Historieskriver* og *Geograph* er bekiendt, hvis Bemærkninger gemenlig ere saa rigtige, fører os, som nyelig er viist, ofte paa denne Tanke. Skade, at man hos ham intet bestemt Maal kan finde. *Monboddo*, som intet forsmaaer, der tiener til Styrke for den Hypothese, som jeg i övrigt, men tildeels af andre Grunde, ogsaa billiger, at Menneskeslægten ved Kultur i Henseende til Legemet bestandig aftager, finder i et berömt Sted hos Digteren dog et Mittel til Sammenligning. I *Odysf.* XI. 247 tiltaler *Neptunus Tyro Salmoneus's* Datter med disse Ord: *Held, Elskte være dig, naar Aaret først er omme, (περιπλομένου δ' ενιαυτου) skal af vor*

g) *S. Fortalen.*

h) *Dictionaire de la Bible, Art. Géants.*

i) *Ancient metaphysics T. 3.*

Kierlighed to skønne Frugter komme, omsonst har ingen Gud en dødelig besøgt. Har Svangerskabet den Tid, som Ordene synes at tilkiendegive, været et heelt Aar, saa maatte man ifølge en almindelig Naturlov deraf slutte, at Menneskene ogsaa vare meget større. Men det runde Tal, som her staaer, afgiver, naar andre grunde mangle, et alt for svagt Beviis. *Aristoteles* (k) bemærker, at Fødselstiden hos intet Dyr er saa foranderligt som hos Mennesker. I det foregaaende siger han, at flere Piger end Drengene komme frem i den tiende Maaned. I hans Tid synes altsaa 9 Maaneder, ligesom nu, at have været den sædvanlige Tid, skjøndt *Monboddo* paastaer det modsatte. *Svidas* beretter alligevel, at *Aristo*, Spartanernes Konge, nægtede at være Fader til *Demarates*, fordi hans Gemahl havde født ham förend den tiende Maaned efter Brylluppet, hvilket jeg undres over, *Monboddo* ei har anført. Af *Censorinus* (l) seer man derimod, at *Pythagoras* regnede den 274de efter Undfangelsen for den naturlige Fødselsdag. Hvad nogle have foregivet om den ellefte, tolvte, ja tyvende Maaned eller derover, holde ældre og nyere Naturkyndige for lige selsomt, uvist eller aldeles utroeligt (m). Heraf kan man fölgelig ei slutte, at Menneskeslægten tilforn enten har været af større eller stærkere Legems Bygning. Ikke desmindre nödes man vel paa den anden Side til at indrømme, at denne Sag hverken grundig nok hidindtil er undersøgt, eller af Mangel paa tilstrækkelige Efterretninger engang er muelig ret at udforske.

k) *hist. animal. l. 7. n. 4. c. 3.*

l) *de die natali c. XI.*

m) *S. v. Halleri elementa physiologiae, de graviditate.*

Langt sikkrere er det, som *Julius Cæsar*, *Tacitus* og andre senere Skribenter berette om Nationer, de selv kiendre. Om Gallerne siger den første (n) at de fleste foragtede Romerne for deres Statur (*plerisque brevitatis nostra contemptui est*). Den almindelige Størrelse var hos dem sex Fod, eller efter vort Maal omtrent 66 Tommer. Tydskerne vare endnu større: thi de indjog, som *Cæsar* ligeledes fortæller, Gallerne ei allene ved deres Tapperhed, men tillige ved deres Legemers Størrelse saa stor en Skræk, at de i Krigen ei engang taalte at see dem under Öine. *Kolumella* (o) bekiender vel, at Naturen ei heller havde nægtet andre Nationer Mænd af udmærket Höide, men föier til at den har givet Germanerne hele Krigshære af saadanne. *Tacitus* siger ligeledes udtrykkelig: uagtet saa stor en Mængde Mennesker have alle den samme Gestalt. *Vegetius* lærer, at ogsaa Spanierne deri langt overgik Romerne. Kaledonierne eller Skotterne lignede ifølge *Tacitus* Germanerne i samme Henseende. *Strabo* holder for, at de vare en halv Fod höiere end de höieste blandt Romerne: *Sidonius Apollinaris* skriver om Burgundionerne og Franckerne, at de vare af 7 Fods, eller efter vort Maal $6\frac{1}{2}$ Fods Höide (p).

Vi behöve maaskee ei engang at gaae saa langt tilbage i Tiden for at finde en mærkelig Forskiel mellem Nutidens Menneskers og deres Forfædres Höide. Den barbariske Middelalder,

n) *de bello gallico* 2-30.

o) 3-8

p) *S. Conring: de causis habitus corporum germanicorum antiqui et novi.*

hvori Levemaaden næsten forblev den samme, og de fleste Mennesker kun lidet bekymrede sig om nogen højere Kultur, synes i den Henseende kun liden Forandring at have gjort: desto større har en langt kortere Tid siden kunnet frembringe formedelst Handel, Søefart, de mange Nødvendigheder, Kunster, Videnskaber, som almindeligere drives end nogensinde, og ved den Anstrængelse, de i Ungdommen, ja i Barndommen selv, foraarsage, ei kan andet end svække Legemets Kræfter. Monbodo anføre følgende, som jeg kun til nærmere Prøvelse vil fremsætte. *Joh. Baptista (q) Porta* siger i en Bog, der er trykt i Neapolis 1602, at i hans Tid var i det mellemste Italien den sædvanlige Höide $6\frac{1}{2}$ Fod og i de nordlige Egne 7 Fod. Kong *Henrik Darnleis* Höide var mærket paa en Piller i Abbediekirken af Holyroodhouse med $7\frac{1}{2}$ Fod, skiöndt ingen samtidig Skribent taler derom som noget overordentligt, men de blot anmærke at han var en smuk velvoxen Mand. I det store Kartheuserkloster i Dauphine skal være Begravelser af Munke, der ere 600 Aar gamle. Ved Sammenligning vil man have funder, at de ældste Beenrader forholder sig til de nyeste som voxne Mennesker til Börn paa 6 til 7 Aar, og at Benene tillige skal være meget sprödere hos de Yngste (r). Jeg veed, Monboddos Lettroenhed er bleven beleet af hans Landsmænd, især af Recensenterne, og undertiden med Rette, naar Lyst til Paradoxer gör ham de urimeligste Fabler, fornemmelig hos Alderdommens Skribentere,

q) I hans physiognomia humana findes ikke dette Sted. Hvad Slags Maal han har brugt er vel ei heller let at bestemme.

r) Men see hvad jeg i det følgende om samme Sag skal anføre.

sandsyndlige: alligevel er denne Grund ei tilstrækkelig til uden Prøvelse at forkaste hvad han anfører, da hans Sandruhed dog ikke kaldes i Tvivl, og en modsat Tilböielighed hos andre ligesaavel lægger Hindringer i Veien for den menneskelige Kundskabs Fremgang (s). Man kunde til de anførte Grunde föie vore Forfædres Vaaben og Rustninger, blandt hvilke vi hverken kan bruge de förste eller bære de sidste for deres umaadelige Vægt. Hvoraf kommer det endelig, at i vore Dage henriver Krigen flere Mennesker formedelst Strabadser og Sygdom end ved Fiendens Haand? Maatte det menneskelige Legeme i fordom Tid ei være Klippefast, da Soldaterne formedelst deres Vaabens Beskaffenhed og Tyngde endnu havde större Besværligheder at udholde, og Virkningerne deraf dog synes at have været mindre öddelæggende: uagtet de derhos savnede baade Magasiner og Felthospitaler? er Nöden Moder til Opfindelser, saa kan man vel af denne Mangel allerede slutte, at disse Hielpemidler da have været mindre nödvendige.

Naar man mod den Sætning, at Menneskeslægten udarter, pleier at indvende, at sikkre Efterretninger eller endog Levninger af Oltiden, f. Ex. de ægyptiske Mumier, lære, at Menneskets Statur overhovedet endnu er den samme; saa betænker man ikke, at disse Efterretninger allesammen komme fra Nationer, som længe siden havde været cultiverte, og vare ved Luxus ligesom vi udartede. En anden Indvendning, der tages af vilde og barbariske Nationer, som endnu findes, og ei heller overgaae

s) Hertil kommer hans Foragt for den Nevtonske Naturlære, der i de fleste Engelsmænds Öine er et Slags Landsforræderie.

os i Legems Størrelse, beviser ikke mere. Thi endskiöndt disse just ikke ved Kultur eller en finere Luxus ere fordærvede, saa giöre dog deels Klima og Levnetsmidlerne, deels skadelige Sædvaner og Skikke, en alt for tidlig physisk Kierlighed, udsvævende Vellyst, stærke Drikke, Fruentimrenes slette Behandling, en forkert Opdragelse, usund Levemaade hos dem næsten samme Virkning. Under koldere eller tempererede Himmelegne ere disse Aarsager mindre hyppige, og opveies maaskee af Kulden selv: derfor have deres Indbyggere mest udmærket sig ved Legems Størrelse og Styrke. Den ældste Menneskeslægt, som vi ei mere kiende uden af mørke Traditioner og Formodninger, har rimeligviis levet i saadanne Lande. Endskiöndt *Blumenbach* (t) nægter saadan Aftagelse i det Hele; saa tilstaaer han dog, at anførte Aarsager hos enlige Nationer kan bevirke den: hvoraf følger, at, hvis disse Aarsager ere almindelige, maae Virkningen nødvendig være ligesaa. Men der gives intet Folk som jo undertrykkes af visse Himmelegnens Feil, alt for pirrende eller svækkende Næringsmidler og Drikke, onde Sædvaner o. s. v. der give samme Resultat. Hvilket Folk er vel af Jordbund og Klima saa begunstet, eller i sin hele Levemaade saa fornuftigt, at ei vor jordiske Hytte, skiöndt den udbedres, langsom maae forfalde? Vor egen Erfarenhed synes ligeledes at stadfæste, at faae födes større eller stærkere, de fleste svagere en deres Forældre, saa at man med *Solinus* maa udraabe: *quis enim jam ævo nostro non minor parentibus suis nascitur?* Vore Officierer vil kunne vidne, om det ei stedse bliver vanskeligere at finde Soldater nok, der holde det bestemte Maal. Det ordentlige Maal for en romersk

t) *de varietate hominis nativa* §. 71.

Soldat var i *Augustus's* Tiid 66 Tommer. En Lov, der findes i Codex Theodos. Lit. 13 de tironibus lex 3tia nedsætter det til 63. Om jeg ikke tager Feil, ere vi ungefær komne til det samme.

Men endskiöndt en successiv Aftagelse endog efter anførte blot historiske Grunde synes rimelig, og kun de saa langt bortliggende Patagoner nuomstunder kan maale sig med vore og mange europæiske Nationers Forfædre, saa har Naturen dog Midler til at standse den, og svække de skadende Potenzers Kraft, som jeg siden skal vise. Man kan fölgelig heraf ikke slutte, at de förste Mennesker maae have haft en ei allene kiæmpemæssig Störrelse, men endog nærmet sig de uhyrer af Giganter og Kykloper, som Digterne male. Der ere de, som paa denne Maade ved Regning have udbragt, at *Adam* i det mindste maae have været af 100 Fods Höide, hvortil hans Alder ogsaa svarer. Vilde man end med *Burnet* (u) antage, at den hele Jord för Syndfloden var et Paradis, at Luftens og Næringsmidlernes Beskaffenhed tiligemed Jordens Skikkelse derved var bleven saa forværret, at Mennesket nödvendig maatte udarte; saa kunde man dog bemærke, at de förste vel med Tiden have forbedret sig igien, da Jorden blev opdyrket og de store Omveltninger efterhaanden bleve sieldnere, hvorover da Mennesket ogsaa kunde gaae frem til det bedre. Var derimod den af *Buffon* fremsatte Mening om Aarsagen til Centralilden rigtig, og ligger i dens Aftagelse en Hovedgrund til Menneskeslægstens Udartning, saa vilde den neppe ved noget naturligt Middel være at forekomme. Men hverken ere de Forsög afgjörende, hvormed *Mairan* beviiste Jordklodens indvor-

u) *Sacred theory of the Earth.*

Æid. Sel. Skr. V Deel. I Hæfte 1807. P

es Varme, paa hvilke dog Buffon har bygget denne Theorie, ei heller ere de høiere Varmegrader til Legemets Væxt og Udvikling just de tienligste; hvoraf, tvertimod al Erfarenhed, vilde følge, at under den brændende Zone maatte det opnaae den allerstørte Fuldkommenhed.

Med Legemets Formindskelse maatte Livet ogsaa blive kortere. Men undtager man hvad den allerældste Tradition anfører om dets Længde; saa have vi for Resten intet, hvorpaa man i denne Sag med Sikkerhed kan bygge. De Nationer, om hvilke omstændelige Efterretninger ere tilbage, lignede os mestendeels i Alder og Hoide: om de raac Nationer, fra hvilke vi og flere Europæere nedstamme, er i den Henseende intet paalidelig bekiendt. Kongernes Leve- og Regieringstid have Middelalderens Skribentere vel optegnet, men hvor vanskeligt er det deraf at uddrage noget vist Resultat, naar man for det første betænker, at Forskiellen ei engang efter Theorien kan være meget paafaldende, dernæst, at allerede da havde Stand og Levemaade indført stor Forskiel mellem Mennesker, og endelig, at faa Regenter formedelst idelige Sorger, Oprör, Mord, eller Krige, tit Udsvævelser, opnaede Livets naturlige Maal? Ikke desmindre synes mig, at en Sammenligning mellem ældre og nyere Kongefølger, som vilde være for vidtloftig at anstille, de anførte Omstændigheder fraregnede, taler for den Mening, jeg her agter at forsvare. Det er desuden bekiendt, at de Fortegnelser paa assyriske, og ægyptiske og andre Konger, som man fra den tidligste Oltid har tilbage, tillægge enhver saa mange Regieringsaar, at man dels har kaldt Rigtigheden deraf i Tvivl, dels efter adskillige Hypotheser søgt

at forklare dem paa en med vor Erfarenhed overenstemmende Maade. Endog de syv Romerske Konger har Kritiken blandt andet af samme Aarsag villet ansee for fabelagtige. Det var dog, inden man fælder saadan Dom, vel først at afgjøre, om det her anførte ei skulde fortjene at tages i ringeste Betragtning. At tvivle og giette passer sig i saadanne Ting overalt bedre til vor Uvidenhed end at paastaae og forkaste.

Men jeg bygger min Sætning ei paa nogen Hypothese. De Grunde, der især bevæge mig til at antage den, ere egentlig ei historiske, men physiske eller philosophiske. Jeg gaaer nemlig ud fra en almindelig Erfaring, hvoraf man lærer, at al Slags Luxus svækker Legemets Kræfter, og at saadan Svækkelse forplantes til Efterkommerne. Ved Luxus vil jeg have forstaaet ei allene de mange sandselige Nydelser, som Mennesket i den simple Naturstand, der er indskrænket til nödvendige Ting, ikke kiender; men endog de höiere Fornöielser, som Kunster og Videnskaber allene kan forskaffe, men uden Indbildningskraftens, Fostandens og Fornuftens Anstrængelse ei ere muelige at erholde. Mennesket er sammensat af tvende meget uligeartede Dele, der physiske betragtede ere en grovere og en finere Organisme. Hiin er Gienstanden for Anatomens og Physiologens Undersøgelser; denne for en höiere Naturforskning, der, naar Erfarenheds Traad slipper, ved Principer, Slutninger og Analogier søger at forlænge den. I metaphysisk Forstand ere derimod begge kun Kræfter, som ei kunde være forskiellige, dersom de ei tillige vare paa en vis Maade modsatte eller stridige. Skiöndt derfor ingen af dem kan undvære den anden; saa er Harmonien

imellem begge dog ingenlunde fuldkommen. Ligesom intet Selskab kan bestaae uden at enhver enlig Person sætter sig selv paa nogen Maade tilside, og deraf bestandige Kollisioner reise sig, som med det Heles Opløsning omsidder tage Ende, og maatte giøre det endnu snarere, dersom ei nye Medlemmer idelig traadte ind i de forriges Sted; saa er ei heller nogen Forbindelse muelig mellem Siel og Legeme, uden at de jo vœxlevis maae indskrænke hverandre. Alle Forsonings-Midler ere blot palliative, da Aarsagerne til Uenigheden ligge i en stridig Interesse, som er grundet i enhvers forskiellige Natur. Muskel- og Nervesystemet selv have saadant Forhold til hverandre, at det ene kun paa det andets Bekostning kan blive fuldkomnere. Mig forekommer det rimeligt, at Hiernen ogsaa ved idelig Bevægelse og Arbeide voxer i Masse, da Blodet i større Mængde løber til, og giver overflødige Næring. Dette er, som bekiendt, Tilfældet med ethvert Organ, der oftere bruges. Men derved lide altid de øvrige. Livskraften, der ellers harmonisk virker overalt, indskrænker sig til besynderlige Forretninger, hvorover det Hele omsider gaar til Grunde. En Sammenligning mellem cultiverte og raae Nationers Hiernekasser vil uden Tvivl stadfæste denne Mening. Den Sinds Anstrængelse, der bringer Mennesket som et beskuende Væsen videre, er altsaa Legemets Væxt og Styrke til Hinder. Menneskets Udartning i den Henseende vilde neppe forekommes, om man end var i stand til at fordrive Vellyst og Overdaadighed med alle de Laster og Lidenskaber, som deraf nære sig. Kunster og Videnskaber have dernæst gemenlig en svækkende Luxus baade til Aarsag og Følge, først fordi hine ikke vel kan blomstre uden Bekiendtskab med mange Ting, der væk-

ke nye Tilböieligheder, eller forstærke dem; dernæst fordi Lyst til at nyde og erhverve især opmuntrer til Sinds Anstrængelse. Alligevel ere disse Ting just ei uadskillelige. Nederländerne have længe bevaret deres Roes som et tarveligt Folk, endskiöndt de da i Kultur ei stode tilbage för noget andet. Det samme kan siges om Sveitserne. I det protestantiske Tyskland, i Saxen, kan Overdaadighed ikke siges at være steget til nogen fordærvelig Höide. Men desuagtet har den höiere Aands Uddannelse overalt de samme physiske Fölger. For at udholde det Arbejde, som dertil udfordres, ere nemlig pirrende eller exciterende Midler, som man, jeg veed ikke hvor rigtig, har kaldt styrkende, nödvendige. De grove Meelspiser og det usmagende Vand, hvori Arbeidsmanden indtil en höi Alderdom, trods Uveir, Kulde og en i usle Værelser fordærvet Luft, finder baade sund og tilstrækkelig Næring, vilde Statsmanden eller Tænkeren ikke kunne nöies med. Uagtet al Tarvelighed finde *Griffenfelder* og *Newtoner* Viin og Kiödspiser dog omsider uundværlige. Stærke og förlige Legemer ere sielden Geniets Boeliger. Tager det end dermed til Takke; saa böie disse sig dog omsider under dets Vægt, eller smelte og hentæres af dets Ild. Hvad der tiener til at underholde denne er ei en Olie, men et Slags Spiritus, som ved sin Styrke oplöser det Kar, hvori den indsluttes. Af saadan Beskaffenhed ere alle kraftige Spiser og Drikke. Livets Lue blusser höit ved saadan Næring, men slukkes desto snarere. Jo tidligere Træet bringes til at bære Frugt, jo fuldkomnere den er, desto för holder det op at voxe, og opnaer aldrig samme Færdighed eller Höide, som de vilde. I det Mennesket derfor paa den ene Side gaaer frem, gaaer det paa den anden nödven-

tilbage: er det første vor Bestemmelse, saa hörer Legemets Udar-
 tning til samme Plan.

Denne Sætning bestyrkes af en anden, hvis Sandhed er upaatvivlelig. Tilligemed Sindskræfternes Modenhed standser Legemets Væxt. Der er en Tidspunkt, nemlig Manddommens Alder, hvor begge synes at virke harmonisk med hverandre: men giver ikke Sætningen selv tilkiende, at Stoffen bliver mere uvillig til Aandens Tieneste? at naar den ene endnu rykker videre frem, maae det andet gaae tilbage? Om Nationer erfare vi det samme. Tilfældige Aarsager, som Laster, Indbrud af Barbarer, Statsomveltninger, Krige kan paaskynde Fordærvelsen. Men disse nærmere Aarsager have höiere. Analogien mellem Nationer og enlige Mennesker tillader os ei at tvivle paa, at jo de yderste Aarsager dertil hos begge ere lige naturlige og nödvendige. Den samme Kollision mellem stridige Naturer, der foraarsager enlige Menneskers Aftagelse, naar de ere komne paa den höieste Spidse, har ogsaa Sted hos Folkene. Om det hele menneskelige Kiön maae samme Slutning gielde. En almindelig Kultur vilde derfor rimeligviis have en almindelig Svækkelse, en finere, men dvergartig Lemmebygning, et kortere Liv til Følge. En höiere Grad af moralsk og mental Fuldkommenhed end den, vi hidindtil kiende, vil i flere Slægtfølger omsider giöre dette Legeme ubrugbart for denne Siel: det menneskelige Kiön maae i sin nærværende Tilstand ophöre. Om det derefter vil opstaae i en herligere Skikkelse, om Sielen efterat have nedbrudt sin forrige Boelig vil være istand til at opføre en anden for sin höiere Stand mere passende ere Spørgsmaal, jeg her endnu ikke kan besvare.

Men Svaret derpaa ligger, som jeg troer, ei allene i den speculative Philosophies Principer, men selv i Naturen og i Arternes maaskee af blot Erfarenhed bevislige Overgang til andre. *S. Treviranus's Biologie 3 Deel.*

Hvad Fremgang vore Efterkommere i Dyd og Viisdom kan giøre er umueligt at bestemme. Erfarenhed og Fornuft stemme dog deri overens, at en höiere og mere udbredt Kultur er den eneste Vei til større Fuldkommenhed. Men Cultur giör altid Anstrængelse i Barndommen og den tidlige Ungdom selv nödvendig, som tilligemed de vækkende Potenser eller styrkende Midler, hvormed det bliver mueligt at udholde den, efterhaanden nedbryder den svage Væv af Muskler og Nerver, hvoraf vort Legeme bestaaer. En Macrobiotik eller Videnskab at forlange det menneskelige Liv maatte derfor efter mine Tanker lære, hvorledes de gyldne Tider bedst kan bringes tilbage, hvori Kunster og Videnskaber enten kan undværes eller blive forvandlede til Læge, der blot give Siel og Legeme den mest fornödne Bevægelse. *Pars in gramineis exercet membra palæstris, contendunt ludo et fulva lstantur arena: pars pedibus plaudunt choreas et carmina dicunt. Virgil.* Her er hverken Skoler eller Verksteder: de Lærde speculere, de övrige arbeide ikke; men alting bliver derfor ogsaa evindeligt det samme. Uden saadant Elysium er den Lyksalighed ikke muelig, om hvilken Philosopher og Digtere have drömt: ja var den end muelig at naae; saa kunde Mennesket formedelst Fuldkommenheds Drivten dog derved ikke blive staaende. Kultur og Videnskaber have ei, som mechaniske Kunster, et vist Verk, man kan fuldende; men et uendeligt Ideal

for Öie. Hine kan derfor aldrig ophöre, og, ligesom disse, lægge deres Verktöi ned. Ei engang er den fölgende Möie ringere end i Begyndelsen. Andre Arbeider kan efterhaanden blive lettere deels ved nye opfundne Redskaber, deels ved Övelse. Eftertanken derimod, om den end befordres ved Lærdom eller för erhvervede Kunskeer, udmatter alligevel ikke mindre. Var det end mueligt ved nogen Methode, som den Lullistiske Kunst, at giöre Opfindelser lettere, hvem seer dog ikke, at, endskiönt man paa en banet Vei kommer snarere frem, saa bliver man dog ligesaa hastig tret, fordi man da löber raskere, især naar Maalet er uendelig langt borte. Saaledes vil da den voxende Kultur bestandig svække Legemets Kræfter, og de Midler, hvormed man kunde styrke dem; vil, som jeg strax skal vise, igien være hiin Fuldkommenhed til Hinder. Man har nemlig ved Legems Övelser og en haardere Diæt villet forebygge dette Onde. Naar et Folk först begynder at sætte Priis paa Sindets höiere Fortrin; gaae hine gemeenlig mere og mere af Brug, indtil en sörgelig Erfarenhed igien giör opmærksom paa deres Nytte. Grækerne allene vare kloge nok til endog under de ivrigste Bestræbelser för Philosophie og spekulative Videnskaber ei at sætte dem tilside, men lade alle Slags Övelser holde Skridt med hverandre. Paa deres offentlige Lege spillede begge en fast lige betydelig Rolle, ja Apollos Laurbærkrands hævede sig endog altid over den krybende Vedbende. Hos Romerne derimod blev Marspladsen ofte forladt af den Ungdom, der besøgte Rhetorerne og Philofernes Skoler. Omsider mærkede man hvad deraf fulgte. Digtere, som Horaz, ivre selv mod denne Forsømmelse. Vi mærke det ligeledes i vore Dage. Men om man end ikke driver

Sagen til Udsvævelse, som Romerne i de senere Tider under Keiserne gjorde, og glemmer Hensigten hvortil disse Övelser ere nyttige; saa maae man dog ikke vente, at vi derved enten ere istand til at give vore Legemer den Ungdoms Kraft igien, som de besad i vore Forfædres Dage, eller, som nogle maaske kunde troe, at bringe dem endnu videre. Sygdommenes Aarsager, de svækkende Potenzers Kraft voxe altid stærkere end Kundskaben om Lægemidlerne og en rigtig Anvendelse af samme. Hverken Medicin eller Gymnastik gör saa hurtig en Fremgang som det Onde, paa hvilket man vil raade Bod. Men sæt den endog var meget hurtigere, saa ere de Midler, man maae bruge, dog saaledes beskaffne, at den menneskelige Aand dermed nödvendig maatte standses i sin höiere Flugt. Alt hvad man for at opnaae hiint Öiemed kan giöre er at binde Blylodder paa vore Vinger, eller med den gamle Förlighed og Styrke at give os ei Gesnerske Hyrders Uskyld, men den gamle arcadiske Raahed i Sæder og Begreber igien, som vi ei uden store, men nödvendige, Opoffrelser have sögt at aflægge.

Foruden den anförte nödvendige Aarsag til Legemets Aftagelse gives der mange, som vel synes blot tilfældige, men hvis Indflydelse det dog er umueligt aldeles at forekomme. Hiin er nödvendig, fordi den har sin Grund i Menneskets Perfectibilitet og höieste Bestemmelse selv, ligesaavel som Væxtens Standsning og Legemets Aftagelse hos enlige Personer: disse ere virkelig ligeledes nödvendige, fordi Mennesket er indskrænket, sandse- ligt og vort Indvortes afhængigt af saa mange udvortes Ting, som deels af os selv drages ind i vor Virkekreds, deels trække

os ind i deres mod vor Villie. Saadanne Aarsager ere 1) *Himmelegnen*. Skiöndt Mennesket frem for alle andre Dyr er skikket til at leve under de meest forskiellige; saa ere dog ei alle lige beqvemme enten for Siel eller Legeme, ja ei engang i enhver Alder, paa ethvert Trin af dets stigende Kultur. Var et jordisk Paradis, ligesom et vel forvaret Værelse, og Palmentræernes Frugter, som Moderens Melk, nödvendige i Menneskeslægtens Barndoms Tid; saa vilde den være bleven forkiølet, dersom den stedse der havde maattet boe. I almindelighed synes en haardere Himmelegn, en ei alt for gavmild Jordbund, der vel tvinger Mennesket til Arbeide, men hverken viser sig utaknemlig mod vore Bestræbelser, ei heller ved hyppige Ödelæggelser tilintetgiör vort Haab, i alle Henseender, ligesom alvorlige Forældre, stränge men retfærdige Regentere, at give den gunstigste Leilighed til vor Fuldkommengiörelse. Man vil uden Tvivl paa Kloden kunne betegne en vis Linie eller et Belte, hvor Mennesket synes bedst at trives, og paa begge Sider deraf igien at aftage, i lige Afstand ungefær fra Jævndögns Linien og Polerne. 2) En anden Aarsag til Udartning er Mangel eller upassende *Næringsmidler*. Naturen er fornöiet med lider, ja kan endog finde Næring i saadanne Ting, som dertil ei egentlig ere skikkede. Men hverken give alle Födemidler lige megen Styrke, ei heller kan Livet ved alle de Slags, der opholde det for en kort Tid, i Længden bestaae. Saaledes er det blandt andre med en Jordart beskaffen, hvortil Indbyggerne i Nye Kaledonien og nogle Siberiske Folk i Hungers Nöd tage deres Tilflugt. Jeg erindrer ved denne Leilighed tillige med Smerte mine Landsmænds Birkebröd. Paa en maver Grund blive Væxterne til Kröblinge, paa en alt for feed

taber Frugten sig i unyttige Skud og Blade. Dyrenes Fuldkommenhed beroer ligeledes paa Næring og Pleie. Er Mennesket end mindre afhængigt af samme; saa er det dog ikke ligegyldigt, om det isteden før velsmagende Træfrugter nødes til at stille sin Hunger ved bittere Rødder eller stinkende Fiske. *Vellyst og Overdaadighed*, ikke Luxus, er vist nok en Hovedaarsag saavel til hele Nationers som enlige Menneskers og Familiers Udartning. Den ældre Historie indeholder uimodsigelige Beviser derpaa. Ikke Grækernes Krigskunst var det alene, de havde deres Seiervindinger over Perserne at takke, men som hine selv saa tidt tilkiendegive, disses forkielede Legemer. De samme Perser havde tilforn under *Kyrus* overvundet Mederne og Lyderne, Nationer hos hvilke Kulturen uden Tvivl var kommen til en meget større Høide. Skytherne vare Barbarer, ligesom Tartarerne, deres Efterkommere. Begge have ved Mod og Styrke, der altid følge med hverandre, underkastet sig cultiverte Nationer, som ved Vellyst vare forkielede, Overasien i ældre og China i senere Tider. Grækerne havde heller ikke forglemt deres Tactik, da de af Romerne bleve undertvungne: de sidste ligesaa lidet, da deres Rige blev et Rov for Barbarerne, der ved physisk Kraft, ligesom en vældig Fosf, spottede de Dæmninger, hvormed Kunsten søgte at dæmpe deres Fart. Det græske Keiserdoms Undergang var samme Aarsager at tilskrive. Tyrkernes Foragt, uagtet Mængden af de overvundne, disses Taalmodighed under Aaget, giver noksom tilkiende hvor lidet andre Aarsager eller blotte Tilfælde have virket dertil. Man kunde tvivle paa om saadanne Tildragelser ei mere vidne om Sinds end Legems Svaghed, om den første ei snarere er moralsk end physisk, og om man deraf kan slutte til

en virkelig Udartning. Men endskiöndt Mod og Tapperhed, som hos *Narses* og *Luxemburg*, undertiden kan boe i et usselt Legeme, og en feig Siel omsonst understöttes af en för Lemmebygning; saa kan dog disse Undtagelser fra Regelen neppe anvendes paa Nationer. Der gives vel enlige store Bygninger, som i Grunden ere bröstoffældige, ligeledes smaae og, som det synes, faldefældige Hytter, der ved en skiult Kraft trodse Tidens og Orkaners Anfald; alligevel er det let at indsee, hvilket Slags overhovedet ere de bestandigste. Palmer, ja Bregner og Græskar selv, opnaae i hede Klimater fast Cedres Störrelse, men aldrig deres Fasthed og Styrke. Historien lærer desuden det modsatte. Galler, Germaner, Burgundier overgik de senere Romere saavel i Kræfter som Statur. Ogsaa Stoffen, hvoraf de barbariske Kroppe bestode, synes at have været meget fastere. *Herodotus* bemærker, at de persiske Been og Hovedpander, der fandtes paa Valpladsen efter det Felttog, som *Darius Hystaspis* havde foretaget mod Skytherne, vare meget skiörere end disses. *Xenophon* lod selv paa det beröimte Tilbagetog sine Soldatere lægge Mærke til Forskiellen mellem Fiendens slappe, blöde, hvide og deres haarde, elastiske, brune Hud. Alle ere enige om, at Afholdenhed, Tarvelighed, Arbeide, Legems Övelser, ja endog Besværligheder hårde vore Legemer, Overdaadighed og Vellyst derimod betage dem deres Styrke. Vore Physiologer, Læger, Opdragere ivre derfor saa meget mod disse Feil, og kiende ei heller andet Middel til at afvende Følgerne deraf end det samme, som Oltiden baade anpriste og iverksatte. Ei heller ere disse Følger indskrænkede til Legemer. For Videnskab og Moralitet ere de ligesaa fordærvelige. Den nærmeste Virkning af Overdaadighed er

en forøget Sensibilitet, der, som den passive Formue nødvendig maae virke paa den actives Bekostning, som er Fornuft. Frie-
 hed og Selvstændighed, paa hvilken Sædelighed beroer, maae
 følgelig efterhaanden forsvinde. Phantasien, der af den ordnende
 Forstand ei mere holdes i Tomme, opfyldte Kunsternes Geber
 med uregelmæssige Drømme, Videnskabernes med tomme Hier-
 nesvind, Vid eller Klygt tilintetgiøre Smagen paa enhver alvorlig
 og anstrænget Undersøgelse. En sund Logik, der binder Tan-
 kernes vilkaarlige Flugt, og byder Nöiagtighed i det hele Fore-
 drag, den ægte systematiske Geist, der først möisommelig samler
 og sammenligner, siden bygger, men efter Regler, som fore-
 skrive Enhed i det Hele, blive efterhaanden stedse sieldnere:
 alt hvad der er höit og ædelt, hvad der ei umiddelbar enten
 gavner eller fornöier, i Mængdens Öine foragteligt eller latterligt.
 Saaledes saae man Kunst og Videnskab blandt de Gamle fordem
 at dale. Om de hos os allerede have naaet deres Middags Höi-
 de, og af samme Aarsager, som nogle Særskyner kunne komme
 til at formode, igien skride ned, er paa dette Sted alt for vidtlöf-
 tigt at undersøge. 4) *Onde Sædvaner*, der reise sig af Uviden-
 hed, Vildfarelser og Overtroe, have paa raae Nationer tidt en
 ligesaa fordærvelig Indflydelse. Derfor ere disse ei engang under
 en gunstig Himmeleegn stærkere eller modigere end de ved en for-
 finet Overdaadighed mest fordærvede. Faa Exempler maae i
 saadan Mangfoldighed være tilstrækkelige. Den Skik at bemale
 Legemet, der er almindelig blandt saa mange Nationer, maae
 ei allene være höist skadelig, fordi den hindrer Uddunstningen,
 men tillige fordi de lymfatiske Kar derved tvinges til at indsue
 saa mange Stoffer, der ilde passe til de naturlige Safter. For

Sminken, hvis Indflydelse dog ikke strækker sig saa vidt, have Lægerne derfor tidt advaret. Hvor mange Ting nyde vi af Mode eller Vane, som Tobak og Brændeviin, hvilke dog Naturen selv afskyer, og hvoraf især det sidste uden Tvivl ligesaavel maae virke til vor som andre Dyrs, f. Ex. Hundes, Formindskelse. Men stærke eller skadelige Drikke har Vanen indført næsten blandt alle Folk. Efter Reisendes Beretning have nogle Stammer paa Vestkysten af Afrika den Skik, at Manden efter Konens Barselseng i nogle Uger maae ligge inde, og blandt andre vilkaarlige Plager udrømme en afskyelig Drik i Mængde, som den stærkeste Konstitution neppe kan udholde. I Siberien tillaves paa mange Steder af Fluesvampen (*agaricus muscarius*) en anden Drik, hvis voldsomme og epileptiske Virkninger paa den væmmeligste Maade gaae over fra den første til tredje ja fjerde Mand. Jeg nævner blot Kalmykernes Brændeviin af Hestemelk, Nordamerikanernes af Mais, Tyrkernes Opium, og forbigaaer mange endnu mere bekiendte eller ubekiendte skadelige Drikke. Ureenlighed er blandt de fleste Barbarer en almindelig Feil, som Vanen selv ei giör uskadelig, men kun langsom og fast umærkelig virkende. Nogle Nationer indklemme Börnenes Hoveder efter Födselen, för at give dem en Form, der af Homerus fremstilles som Dumheds Karricatur. Der ere dem, som paataa, at denne Thersites-Figur omsider hos dem bliver arvelig, gandske vist ei til Menneskets Forbedring men Forværrelse. Der siges at en Nation i Africa lemlæster sig selv för at ligne deres Herskere. Overtroe og Despotisme paalægge ofte hele Folkeslægter saadanne Byrder, under hvilke baade Siel og Legeme maae ligesom sammenkrympe. Undertiden ere de vel, som Afholdenhed fra visse

Spiser og Drikke eller hyppige Aftoelser, velgiørende, men endnu tiere skadelige, f. Ex. de mange og langvarige Faster hos Tyrker og Katoliker, hvoraf Ujævnhed i Levemaade og større Umaadelighed bagefter sædvanlig er en Følge. Munke, Dervischer, Faqvire, Talapoiner, deres Poenitenzer og hemmelige Synder nedværdige dem ei allene selv, men udbrede Smitten meget videre. Fruentimmernes Indskrænkning, deres stillesiddende Liv eller slaviske Arbeider, de utallige Feil, der blandt de mest cultiverte Folk ved almindelig Sædvane have indsneget sig i den physiske Opdragelse, maae heller ikke lidet bidrage til Udartning. Først nyelig ere Snörlivene blandt os afskaffede. Heller end at indknibe deres Taille gaae vore Fruentimmer nu nøgne. At vugge og reve Börn er endnu i Brug hos de fleste. Hvad den moralske Opdragelse har lidt ved urigtige Methoder vil bedre, der nu indføres, vel i nogle Slægtfølger ei strax oprette, især hvis nye Feil, der ikke let kan forekommes, blive giorte til Landslove. Men jeg maae af Frygt for at blive vidtløftig haste fra dette Sted. 5) Om *Laster* har jeg kun lidet at tilføie. Lasten er selv snarere en Udartning eller Virkning deraf end Aarsag til samme. Fornemmelig gielder det om Troelöshed, Lumskhed, Nedrighed og Feighed, der ingensteds ere naturlige, men Frugter af Fordærvelse. Mennesker elske Sandhed af Naturen, fordi den med Lyst til at vide og meddele andre sine Tanker er overensstemmende, og Kraft til at giøre Modstand findes hos ethvert Væsen efter sin Art; men disse Grundegenskaber ere just Roden til de modsatte Dyder. Vel har Lord Kaims i hans *Sketches on the history of Man* i den Heseende troet at have opdaget en oprindelig Forskiel blandt Mennesker, der giøre, at nogle

vilde Folk udmærke sig ved disse Dyder, andre ved hine Laster. Men deres Historie, hvis den var bekiendt, saavel som nærværende Stilling vilde vist nok meget bedre oplyse Grunden til denne Forskiel, Krige og Streiferier, Overfald især af Stærkere, Slaverie, skrækkelige Natur-Omveltninger eller trykkende Mangel kan giøre Mennesket gruesomt, listigt, mistroisk mod alle Fremmede. En mild Himmel, Bevidsthed af egne Kræfter, Frihed og et lykkeligt Ubekjendtskab med Fiender og Farer avler Mod og Velvillighed. Kun da kan Laster ansees som en Aarsag til Udartning, naar de ei naturligvis voxer paa saadan Bund, men som et Slags Ukrud ere indførte fra et andet Land. Saaledes bleve fordum baade Grækerne og Romerne ved asiatiske Sæder fordærvede. Handelen har i vore Dage, ligesom i hine Krigen, overalt udbredt Lasternes Smitte. Det ene Folk indfører dem, som Pesten, fra det andet med de Vare, de ombytte. Naar saadan Omgang omsider bliver almindelig, maae Fordærvelsen ogsaa udbrede sig til alle. 6) *Ödelæggende Krige*, hvorved Stater gaae til Grunde, blive Provindser af andre mægtigere, Nationalaanden bliver underkuet af Despotisme, og al ædel Virksomhed qvælt, have ligeledes Udartning til Følge. Erobrere finde deri deres Regning. Skiöndt faae saa tydelig lægge denne Hensigt for Dagen som fordum Kyrus, der med Flid indførte Overdaadigheds Kunster og en forkielende Klædedragt blandt Lyderne *); saa röber dog denne falske Statskunst dog overalt mere eller mindre sine Grundsætninger. Romerne böde af samme Aarsag de stridbare Briter at nedlægge deres Vaaben, ei engang at bruge dem til eget Forsvar mod Naboernes Overfald, men paatog sig det heller selv i deres Sted. Da disse ikke længere kunde, bleve de, som bekiendt, et Rov

*) Herodot I.

for Fiender og Venner. Jeg behøver kun at nævne det nærværende Grækenland for at gjøre saadanne Kriges Virkninger ret indlysende. Hvor forandrede ere dets Indbyggere fra hvad de fordem vare! 7) Man har skrevet meget om *Regieringsformens Indflydelse* paa Menneskers Fuldkommenhed og Lykke. Men med den er det beskaffen ligesom med Lasterne. Slette Regieringer ere ligesaa meget Følger af en Nations Fordærvelse, som Aarsager til samme, og blive, naar ingen Grundfeil hos Folket selv har Sted, igien af sig selv forbedrede, med mindre de reise sig af fremmed Undertrykkelse. Der er fölgelig intet, som Nationer mere bör söge at afværge. 8) *Pest, smitsomme Syger og andre Landeplager*, naar de ofte vende tilbage, og ikke lade sig udrydde, foraarsage ei alene Svaghed, men tillige en vis Modlöshed, undertiden Ligegyldighed, der vidner om Slaphed eller Svækkelse saavel af Sinds som Legems Kræfter. Mennesker vandre da omkring som gustne Skygger, der ikkun synes at være fødte for at döe. Saaledes beskriver man deres Tilstand i Pestens Tid. Der gives Steder, hvor saadanne Ulykker fast uophörlig rase, hvor en usund Luft, som Dödens Engel med sit dragne Sværd indhyller sig i, idelig svæver over alles Hoveder: at Mennesker under dens Indflydelse i alle Henseender maae udarte er ikke vanskeligt at begribe. 9) *Physiske og moralske Aarsager virke gierne forenede*. At de förste, hvad enten de umiddelbar have deres Udspring fra vort Legeme selv, som Temperament og arvelig Svaghed, eller kun middelbar af den udvortes Verden, som Jordbund og Klima, ei kan være til alene, men altid ere forenede, det er af Siels og Legems Forbindelse noksom klart. At Sielen ved Tilböieligheder og Fölelser, ja ved blotte Forestillin-

ger, kan bringe Legemet i Uorden, er ikke mindre tydeligt. Derimod indseer man ikke strax, at hine udvortes Aarsager just nødvendig ere forbundne med moralske, eller hvorledes Ufrugtbarhed og usund Luft kan være Følger af Sindets Tilstand. Man erindre sig alligevel hvor stor Magt Mennesket besidder til at forandre den övrige Natur; man sammenligne hine vilde Landstrækninger, fulde af Moradser og Skove, med dem, menneskelig Flid har dyrket; hvor smiler ikke Solen blidere, hvor meget er den Luft angenemere, vi her indaande? Lad dem igien blive forvandlede til Udörkener formedelst Indbyggernes Dorskhed eller Undertrykkelse; saa vil de forrige Plager indfinde sig paa nye; Vandet atter samle sig i stinkende Sumper, som ingen søger at aflede; Luften deraf blive besmittet; unyttigt Krat, hvormed Jorden efterhaanden bliver bevoxen, hindre Solens Straaler fra at opröe den stive Grund, giftige Dunster, Ufrugtbarhed vil enten giöre dem ubeboelige, eller ikkun forskaffe et lidet talrigt Folk en knap Underholdning, et usundt Opholdssted, der hverken kan indskyde Mod og Styrke, eller giöre det skikket til nogen finere Aandsuddannelse. Overasien og Natolien, Ægypten, Syrien og Palästina, nu saa slet beboede, for en stor Deel usunde, fordum af blomstrende Nationer saa tet bebyggede og i det Hele meget sunde Lande kan tiene til at oplyse denne Sag. Lernasöen indeholdt intet andet Hydra end de giftige Dampe, som deraf opstege. Pave Pius 6te var bleven en anden Herkules, hvis det havde lykkes ham at udtörre de pomptinske Moradser. Men ved Vankundighed og Barbarie vende saadanne Uhyrer, der ei opsluge men nedtrykke Mennesker, tilbage.

Endskiöndt anförte Aarsager til Udartning, hver for sig, hverken ere almindelige eller nödvendige; saa have dog alle tilsammen, ligesom de mange Slags Sygdomme, der alt for tidlig bringer Mennesker til Graven, et Slags Nödvendighed. Faa Mennesker döe af Alderdom allene. Artens Svækkelse og Undergang er ligeledes flere Aarsager at tilskrive. Alligevel har baade Naturen og Kunsten Midler til enten at hindre, eller i det mindste giöre dens Udartning meget langsommere end den ellers vilde blive. Det er Umagen værd kortelig at anföre dem, for des bedre at kunne sammenligne Vægt og Modvægt med hverandre. 1) Det förste er *Sammenblanding af flere Nationer*, der altid mere og mindre har fundet Sted. Endog de Folk, mellem hvilke Forskiel i Sæder, Religion, Regieringsform, indbyrdes Fornærmelser og Krige, som mellem Naboer, har opvakt det bittreste Had, pleie saaledes at forbinde sig med hverandre. Man tilskriver det gemeenlig Romernes Klogskab at have indlemmet overvundne Fiender i deres Stat; men de vilde Amerikanere giöre det samme. De optage de Fangne undertiden endog i deres egne Familier, begegne dem med en Ömhed, der næsten gaer ligesaa vidt som den koldblodige Grusomhed, de ellers vise. Det er sandsynligt, at et Slags Instinct dertil bidrager mere end Overlæg og dybt udtænkte Planer, hvoraf man saa tidt forklarer Handlinger hos de samme Mennesker, som ellers ere bekiendte for af deres Sandser og Lidenskaber alene at lade sig regiere. Den Foragt, som Europæerne i Vestindien bare for Negerlaverne, den Afskye, deres Farve synes at opvække, hindrer dog ei, at manges Kierlighed foretrækker dem for de Hvide. En grönlandsk Skiönheds grove Tillokkelser fængsler, uagtet hendes Smudsighed, undertiden endog

snere Mennesker. Det nye og fremmede har altid noget indtagende, om det end synes slettere. Skiøndt Fornuften ei ligefrem kan billige denne Smag; saa tør den dog heller ikke dadle den, fordi den kiender vor Uvidenhed, og ikke sielden er nødt at overlade Mennesket til Instinkt som den sikreste Fører i saadant Mørke. Kornet udarter, naar det altid saaes paa samme Jord. Landhuusholdere vide hvor fordeelagtigt det er at bruge fremmed Sæd, om den end i sig selv ei er bedre. Höns og tamme Dyr udarte ved Forplantningen, naar man ikke sørger for at parrede dem mod nogle af en anden Race. De Love, der hos saa mange Nationer forbyde Ægteskaber mellem de nærmeste Blodsforvante, have i denne Bemærkning deres gode, om ikke virkelige, Grund. Den naturlige Afskye for saadan Sammenblanding, paa hvilken nogle Theologer og Jurister have beraabt sig, er maaskee just ei almindelig, men den modsatte Tilbøilighed dog meget sieldnere end til dem, der ei med os have fælles Oprindelse *). Adskillige Nationer, saasom Japaneserne, have gjort det til en Regel at holde sig rene og ubesmittede ved Afholdenhed fra Omgang med andre. *Hindus* eller Gentoos gaar heri endog saa vidt, at ingen af en Stand eller Kaste indgaaer Ægteskab med nogen af en anden. Samme Afsondring synes blandt de gamle Ægypter at have fundet Sted. Men disse Nationer udmærke sig ogsaa allesammen ved en og anden Svaghed eller legemlig Feil. Ere end *Hindus* af Gestalt og Udseende smukkere end de övrige; saa ere de desto mere svage og forkielede, uagtet intet Folk i Maadelighed har bragt det videre. Japaneserne siges at være tappe, men deres törre, ind-

*) S. E. R. *Tönder Lunds* Afhandling om hvorledes Naturen retter Udarterning.

skrumpede Legemer, deres lave Statur, krumme Been, melancholske Gemyts Beskaffenhed og Foragt for Livet bevise tilstrækkelig, at de ligne Børn, behæftede med den saakaldte engelske Syge, der gjerne fødes af svage Forældre. Jeg vil ikke nægte, at flere Aarsager, især Himmelegnen og Jordbunden, dertil kan bidrage, men tvivler dog ikke paa, at disse ved mere Omgang og nøiere Forbindelse med andre Folk vilde tabe meget af deres svækkende Kraft. Overalt synes der i Henseende til Forplantelsen som ellers at gælde: modsatte Poler søge hverandre: ulige Ting give det fuldkommeste Product. Staaer dette fast, maae Menneskeslægten, naar de forskielligste Racer smelte sammen, ogsaa blive bedre. Kun er det forud ikke let at bestemme disse venkabelige Poler. Der findes uden Tvivl Forskielligheder af Svaghed og Styrke, der kun gavne den ene blandt de forbundne, og ligesaa tvungne Foreninger, der give et endnu slettere Resultat. Derfor maae man lære af Erfarenhed. Hvor meget der i vor Arts Forandringer saavel som de Aarsager, der have frembragt dem, end synes at være blot tilfældigt; saa forfølger dog Naturen ubevidst stedse sit Maal: den hele Slægt reiser sig af sit Fald ved egen Kraft igien. Historien, naar den handler om Folkenes Vandringer, søger Aarsagen dertil kun i udvortes Omstændigheder, som en tiltagende Folkemængde, Flugt for Fiender eller Kovbegierlighed. Naar disse Aarsager ei ere beviislige, holder den sig til Menneskets Ustadighed eller Lyst til Forandringer; men glemmer, at til denne Lyst ligger i den menneskelige Natur en højere Grund, at saadan Kiedsomhed til det nærværende er en Virkning af Fuldkommenheds Drivten, der just, naar den handler uden Fornuft, ofte vælger de fornuftigste Midler til sit

Öiemed. Da Barbarer overfaldt de romerske Stater, disses Indbyggere selv indkalte Fremmede, og modtog dem med aabne Arme, vare Viin og Agre vel ei det eneste, de attraede: da Aserne indtog de nordiske Lande, og der bleve hyldede som Guder, Angelsaxer Britanien, Franker Gallien: da Magyarer, Kumaner og andre oversvømmede Ungarn, Saxer med flere tyske og vendiske Folk stødte til dem fra den modsatte Side, ligesom ved Attraction, tænkte ingen af Parterne paa hvor meget deres Afkom derved vilde vinde enten, som Magyarerne, i legemlig Skiønhed og Stryke, eller i en höiere Kultur, at deraf en Slægt vilde fremspire, der skulde træde i de berömteste Nationers Fodspor, og langt overgaae deres Lærere. Disse saa vigtige Begivenheder ere alligevel ikke Virkninger af blotte Tilfælde, men af Menneskets Perfectibilitet og en Naturdrift, der af sig selv finder Veien som förer til dette Maal. 2) Af hvad der tilforn er sagt om Kulturens Indflydelse paa Menneskets Fremgang til Fuldkommenhed er det klart, hvorvidt dets Udartning ved *Kunster og Videnskaber* kan forebygges. Thi om man end maae indrömme, at det dyrkede Menneske i Förlighed og Stryke nödvendig aftager, og at Kunsten selv neppe formaaer mere end i det höieste at giöre dette Tab i flere Slægtfølger lidet kiendelig; saa ere de Fremskridt i aandelig Fuldkommenhed, som paa den anden Side derved blive smuelige, saa meget större, ja Bygningens endelige Fald er Begyndelsen til et herligere Tempel, hvis Grundvold ei anderledes end af hiins Ruiner kan blive lagt. Om Menneskets Udartning end er en naturlig Følge af det samme Mittel, hvorved det stiger til Fuldkommenhed, saa er det derfor ikke ligegyldigt, om Legemet udarter af denne eller nogen anden Aarsag. At Væxten

standser i den modne Manddom er nödvendigt, ligesom det skeer hos andre Dyr, ja mange Planter, naar de bære Frugt. Men det er derfor ikke mindre skadeligt, at man fremskynder denne Periode ved yppig Næring og andre pirrende Midler, som Luxus tilbyder. Disse frembringe en alt for tidlig Modenhed, der aldrig fører Mennesket saavidt som det ellers kunde komme. Hvad der grunder sig paa Naturen selv beforder ogsaa dens Öiemæthed: hvad der hænger af Omständigheder nöder den til Omveie, der ofte føre os længere tilbage. Dette kan Oplysning og sand Kultur bedst afvende. De hindre nemlig, at hverken Fordærvelsen nærmer sig med alt for hastige Skridt, eller bliver for Sielen ligesaa skadelig som for det til Forkrænkelse alligevel bestemte Legeme. Livet vinder ved dem ei allene i Beqvemhed og Prydelse, men mange Misbrug blive efterhaanden hævede, der have været Legemets Sundhed til Hinder. Börns physiske Opdragelse forbedres. I Boelig, Klæder, Levemaade seer man dog ligesaavel paa det nyttige som angenemme. I det Forstanden dyrkes, Begreberne opklares, Videlysten tilfredsstilles ved höiere Betragtning, taber Sandseligheden, Lidenskaberne efterhaanden deres Styrke, Smagen for grovere Vellyster tager af, Fornuften, der har intet andet Maal end Fuldkommenhed, udbreder stedse mere sit Herredom. Deraf har *Condorcet* taget Ideen til den lyksalige Tilstand som alle Videnskabers stigende Flor engang synes at ville realisere. Men endskiönt Phantasien ei har bedraget ham i Henseende til Sagen selv, skiönt den Bygning, han har skuet, er intet Feeslot, saa har han dog taget Feil i at bedømme dets Sted og Afstand. Jo klarere man seer et Formaal, desto nærmere synes det at være. Saaledes bringer Teleskopet os i Forbindelse med fjerne Verdener,

men i det Öieblik, vi betragte dem, blive vi det uendelige Rum, den uoverstigelige Afgrund, Umueligheden af med det tunge Legeme at komme derhen saa meget mindre vaer. Her paa Jorden kan Kunsten ikke bringe det videre end at standse den ödelæggende Kraft, ved hvilken Arter saavel som Enlige efterhaanden omkomme, og, da vi vide, Ulykken forestaaer, at have fastere Boeliger beredte paa Bierge eller paa den anden Side, hvorhen Oversvömmelsen ikke naaer. Jeg vil dermed sige: ukymrede om dette Legemes Skiebne for den følgende Tid, overbeviste om, at det ligesaalidet for den hele Menneskeslägt som for os især evindeligt kan udholde; maae vi ansee vor ædlere Deel som Fuldkommenheds Drivtens vigtigste Formaal, og allene saavidt sørge for den övrige, at den ei skal forfalde, medens den som Stilladser for en anden Bygning endnu er nödvendig at bevare. 3) *Hvad Ödelæggelser og Krige* bevirke til det bedre er tildeels alle ede viist. De befordre Folkenes Sammenblanding, hvorved Racen forædles, Udartning forekommes. Men ikke det allene. I det de enten qvæle eller udrydde fordærvede Folkeslags og i det samme Spiren til et Ukrud, der helst udbreder sig paa den fedeste Jordbund, giöre de Plads for en bedre Slägt. Havde saaledes Gother, Longobarder og andre Barbarer ei besat de Lande, hvor en vanslägtet Afkom af Romulus da boede, hvad vilde der være bleven af Italien og en stor Deel af Europa? Skulde denne Udart vel ved egen Kraft have fornyet Videnskaberne, eller have bragt dem til endnu större Fuldkommenhed. Et Folk, der har begyndt at synke, synker immer dybere. Reiser det sig igien ved fremmed Kraft eller et besynderligt Tilfælde; saa varer det dog kun saa længe som det understöttes, og falder derpaa

ved sin egen Vægt. I den romerske Historie finde vi visse Tidsløb, hvori Riget, efterat det alt heldede, atter syntes at hæve sig, som under Trajan og Antoninerne. Disse Perioder blive siden stedse kortere. Under *Aurelius Probus* indskød det endnu i fem Aar de mægtigste Fiender Agtelse. Den Rolighed, det siden nød under *Theodosius* den store, var hverken saa uafbrudt eller ærefuld. Der behövedes en stor Mand til fra det nederste Trin at bringe Staten paa et noget höiere. Ingen endog den allerstörste kunde bringe den saavidt, at den jo tilforn havde været meget herligere. I det östlige Keiserdom bemærke vi det samme, der i sin Alderdom vel ogsaa undertiden blussede, men som en Brand, hvori der for Ilden endnu kun er liden Næring tilbage. Naar den er udbrændt, gives der intet andet Middel til at tænde Ilden paa nye end frisk Materie isteden for den forrige.

Saaledes ere da i Mennesket ligesom to stridige Kræfter, hvoraf den ene stræber at bygge, den anden at nedbryde; den ene at gaae frem, den anden tilbage. Undertiden er den ene, undertiden den anden stærkere. Det synes ogsaa, at imellem holde de hverandre Ligevægt. Af Erfarenhed er det derfor just ei indlysende, hvilken der overhovedet er den seirende. Naar Erfarenhed enten intet kan afgiøre, eller dens Bestemmelser ere tvetydige, som i alle Tilfælde, hvor det kommer an paa vidtlöftige Sammenligninger, Inductioner, Formodninger, saa gives der intet sikkrere Middel at komme til et Resultat end Principer og Slutninger *a priori*. Kun en liden Deel af Menneskets Historie er tilstrækkelig bekiendt. I den bekiendte selv ere de Omstændigheder mindst oplyste, som i Hensyn til Menneskets Stigen

og Falden vare nödvendige at vide. Derimod er den opfyldt med en Mængde Tildragelser, som hverken i denne eller andre Henseender ere særdeles vigtige. Lad os derfor først undersøge hvad vi have Grund til at troe der virkelig maae have Sted, og dernæst hvorvidt Historien dermed stemmer overeens. Finde vi noget andet, maae vi deraf forklare det, og hvad vi ikke vide maae vi formode ligner det övrige, thi Naturens Gang er eensformig i Planen og Hovedmidlerne: de forskielligste Veie føre dog alle til et Maal.

For det første er da Stræben til Fuldkommenhed ei særegen for Mennesket, men almindelig i den hele selv livløse Natur. Hvert Væsen arbejder for at holde sig vedlige; men hvorledes kunde dette skee uden at stige? Er ei ethvert omringet af mange andre endnu mægtigere? kan noget iblandt dem forsvare sin Individualitet paa anden Maade end ved en stedse voxende Selv virksomhed? Saa længe Kamp og Strid vedvare, maae der ogsaa være Stræben efter noget höiere. Først da kan den ophøre, naar Grunden dertil falder bort, naar enlige Væseners störste Fuldkommenhed er Middelet til det Heles og dette igien til hiints, naar alles Interesse er den samme, de fuldkomneste Forbindelser efter lang Vildfarelse omsider blive trufne og Enheden eller Gud, som Bibelen taler, bliver alle Ting i alle. Dernæst er det urimeligt at tænke, Naturens uophörlige Virksomhed intet andet Maal skulde have end ligesom at forsvare den Post, paa hvilken den allerede staaer. At virke er at forandre sig, ombytte den nærværende Tilstand med en anden, der enten maae være bedre, slettere eller netop den samme. Det sidste er at handle uden

Hensigt, det mellemste mod Naturen; det første kan derfor allene have Sted. Endelig er der, som før er beviist, til Menneskets Udartning en ligesaa nødvendig Grund som til dets Forbedring. Denne Strid mellem Principerne kan ei hæves paa nogen anden end den her tidt anførte Maade: Naar nemlig den hele Slægt først engang faaer opnaaet sin Mandoms Alder; maa den, ligesom enlige Mennesker og Nationer, hvad Legemet angaaer, igien aftage; ja det Hele tilsidst saalænge standse eller synes at gaae tilbage, indtil den Forvandling, som under den gamle Larve langsom forberedes, engang bliver fuldendt.

Udrustede med denne Kundskab *a priori*, at Mennesket tilligemed alle andre Væsener virkelig gaae frem ad og paa hvad Maade, vil vi af Erfarenheds ustadige Sarsyner her ligesaa lidet blive forvirrede, som, naar de övre Planeter synes standsende eller tilbagerykkende, uagtet Theorien lærer, deres Gang altid er fremskridende. Denne Grundsætning sætter os ei allene istand til at forklare hvad Historien fremstiller, men endog at opfylde hvad den mangler. Vi kan f. Ex. heraf sikkert slutte, at, om der endog have været Nationer ældre end de bekiendte, blandt hvilke Kunster og Videnskaber have blomstret, om de Ruiner, der findes i Siberien eller Kanada ved Oronoco, og af *Meiners* i en besynderlig Afhandling ere beskrevne, end ere fuldgyldige Vidner om deres Tilværelse; saa maae man dog ikke troe, at de vare komne til den Höide, paa hvilken vi nu staae, eller engang den, paa hvilken vi af vore nærmeste Forgængere ere satte. Saa meget vi overgaae Grækerne i det Hele, saa stort et Fortrin have disse vidst at erhverve sig for deres ægyptiske, phoeniciske

og andre österlandske Lærere. Sandsyndlig have hine undergange Folk staaet endnu lavere end disse, eller hvis ikke, saa ere deres Opfindelser dog ei andet end de første Elementer til de Kuædskaber, vi nu besidde. Thi Opdagelser allene bestemme de forskiellige Trin af Menneskets Kultur. Har der været Nationer, der, ligesom Sineserne, blot ere skikkede til at lære eller giemme de af andre fundne Skatte, saa udgiøre de intet Led i denne Slægtfølge, men ere kun at ansee som yngre Brødre af en stor Familie, der længe have overlevet de ældre, hvilke derfor tilsidst ere forglemte. Saaledes forholde Inder, *Ægyptier* og *Babylonier* sig til det ældre Folk, der efter *Baillys* *) Mening fra Mellemasiens høie Bierge ere nedstegne paa disse Sletter, og der have bekjendtgjort deres Fædres Opdagelser. Det staaer derfor alligevel fast, at man ved ethvert følgende Skridt stedse kommer Maalet nærmere. Kunster og Videnskaber ligne ikke den Steen, som af Sisyphus med Möie blev væltet op, og immer igien rullede tilbage. De Omstyrtninger, der forandre den physiske Verdens Skikkelse, tilintetgiøre vel Naturens foregaaende Verker, men sætte den og istand til at frembringe noget bedre. Paa Skaldyrenes Ruiner ere nye og fuldkomnere Skabninger opvoxede. Naar Mosen forraadner, fremspire skiønnere Planter af dens Stöv. I den moralske Verden gaaer det ligedan. Blomstrende Nationer gaae til Grunde, og det saa meget snarere end andre, som deres Frugter ere finere og overflødiger. Maaskee vi engang skal prøve samme Skiebne, et nyt Barbarie oversvømme vort Europa. *Fra Östen kommer Lys og Mörke.* Dette kan i en lang Nat skiule vore Levninger. Men vore Arbeider ere

*) *Histoire de l'astronomie et leçons sur l'origine des sciences til Voltære,*

derfor ikke forlorne. De vil engang blive fundne blandt Ruinerne, ligesom fordum Roms og Grækerlands. Som en Gnist, der længe har ligget under Asken, vil vore Navne, Erindringen af vor forbigangne Storhed igien antænde Geniets Lue hos en anden Slægt, og dets Lys udbrede sig endnu videre end nogensinde. Disse Betragtninger ere traurige, men ei afskrækkende. Bag Död og Ödelæggelse see vi dog et Skimt af Haab, der uagtet dets Svaghed ingenlunde bedrager. De have desuden den, fornemmelig i vore Dage, ei ubetydelige Nytte, at Patrioten og Kosmopoliten deraf kan lære med et Slags Langsomhed at ile. Grunden til de voldsomme Rystninger, der nyelig have truet store Stater med Undergang, ligger for en stor Deel i denne Skynden, der er saa stridende mod Naturens egen Plan. Maae man end tilstaae, at Rovbegierlighed og Herskesyge deri have spillet de største Roller; saa bör man dog tillige betænke, at det aldrig havde kunnet lykkes dem, dersom de ei havde skiult sig under Masken af Kierlighed til det almindeligste Bedste, og til den Ende benyttet sig af de glimrende Forestillinger om Oplysning, Frihed, Lighed, Lyksalighed over den hele Jord, hvormed Tidsalderens Tænkemaade af Philosopher og Digtere allerede var stemt til et for listige Hoveder saa beleiligt Sværmerie.

Alt hvad jeg om denne Materie har foredraget förer, om jeg ikke tager Feil, til disse tre Hovedsætninger: *I. Menneskets Perfectibilitet strækker sig hvad Sielen angaaer meget videre end hvad Legemet. Begge synes at staae i omvendt Forhold til hverandre.* Vor svage Hytte den forfalder, naar vi sværme, og synker stedse meer, jo mere vi löftes op. *Tullin,*

II. Denne Strid mellem begge gjør en uendelig Fremgang saavel for den hele Slægt som for enkelte Mennesker umuelig, hvis det nærværende Legeme ei bliver nedbrudt for igien at opstaae i en fuldkommere Skikkelse.

III. Sköndt uendelig, er denne Fremgang dog meget langsom, og ofte afbrudt ved lange Perioder af Hvile eller Tilbagegkning, hvorefter den undertiden igien gaaer saa meget hurtigere frem. Denne Mangel af Eensformighed i Naturens Gang er heller ikke vanskelig at forklare. Hvad der i Begyndelsen af dens store Verk er den som Redskab nödvendigt bliver efterhaanden ubrugbart. Nye Tilberedelser maae giøres inden den kan komme videre. Imidlertid synes Verket ei allene at standse, men endog at forfalde. Anvende vi dette paa vort Legeme, bliver Aarsagen til dets Aftagelse og Undergang aabenbar uden at Virkningen er miströstende. Jeg har her indskrænket mig til det almindelige. At vise hvilke praktiske Følger man heraf kan udlede, vilde deels være for vidtlöftigt, deels i en blot theoretisk Undersögelse og for dette Selskab ei engang gandske passende.